

Een kopje 'rooi bossie'

De Heiveldcoöperatie, een Zuid-Afrikaans succesverhaal

Nelson Mandela zou er zijn 'jonge uiterlijk' aan te danken hebben en je kan er spijsverteringsproblemen, slapeloosheid en stress mee te lijf gaan. De gezondheidsbevorderende eigenschappen van een kopje Zuid-Afrikaanse 'rooi bossie' zijn legio. Oxfam-Wereldwinkels verkoopt biologisch geteelde rooibosthee van de Heiveldcoöperatie, een sociaal-economisch project dat is uitgegroeid tot een Zuid-Afrikaans succesverhaal.

Door Elke Van Lerberghe, Oxfam-Wereldwinkels

'Koop hier die organiese rooibostee van die Heiveld Koöperasie in die Suid Bokkeveldberge, geleë in die weste van Suid Afrika. Die rooibos (letterlik "'n rooi bossie") word met sekels geoes, en in die son gedroog. Die plaaslike bevolking ken alreeds vir eeue die geneeskragtige eienskappe van hierdie kruid. Rooibos is ryk aan natuurlike vitamieë en minerale. Die tee is natuurlik kafeïen-vry. Laat die tee vir 3 tot 5 minute trek om die beste smaak te geniet!'

Zo prijzen de Zuid-Afrikanen hun biologische rooibosthee aan. Rooibos en Zuid-Afrika, het is

een onlosmakelijke en smakelijke combinatie. Rooibos (*Aspalathus Linearis*) is een plant die alleen maar groeit in de Zuid-Afrikaanse Noord en West Kaap provincies, door de unieke combinatie van een zure zanderige bodem, koele natte winters en droge lange zomers die zich daar voordoet. Rooibos is geen familie van de echte theeplant, maar ziet er eerder uit als een groene heidestruik. Na het afsnijden van de jonge, groene loten wordt de thee vermalen en op hopen gelegd. Vervolgens laat men hem gedurende acht uur 'zweeten' en oxideren. Daardoor verandert de kleur van groen naar rood-bruin, wat hem

zijn naam rooi bos oplevert. Rooibosthee is van oudsher dé drank van de Zuid-Afrikaanse 'bosjesmannen' en heeft mediceel heel wat te bieden. Je kan er spijsverteringsproblemen, slapeloosheid, stress en depressie mee aanpakken. Rooibos bevat ook antioxidanten, die een verjongend effect hebben en men fluistert dat Nelson Mandela er daarom 'nog zo verdraaid goed' uitziet.

Sinds 2003 verkoopt Oxfam-Wereldwinkels biologische rooibosthee, geleverd door de Zuid-Afrikaanse Heiveld Coöperatie.

Deze coöperatie zag het levenslicht in 2001 toen de Kaapse ngo Environmental Monitoring Group (EMG) uitzocht hoe ze de economische situatie van de bevolking in Suid Bokkeveld kon verbeteren, rekening houdend met de unieke biodiversiteit van de omgeving en een duurzaam gebruik van de natuurlijke rijkdommen. De mensen in deze afgelegen regio in het zuiden van de Noord Kaap provincie zijn kleurlingen, die grotendeels afstammen van de versmelting van de Khoi-Khoi, de autochtone bevolking, met slaven en immigranten. Omdat deze regio onherbergzaam,

droog en desolaat is, waren rijke kolonisten er indertijd niet in geïnteresseerd en maakten ze er in het Apartheidstijdperk 'kleurlingengebied' van. De levensomstandigheden in Suid Bokkeveld zijn nog steeds primitief, want er is geen electriciteit of stromend water. Plaatsen als Sonderwaterkraal, Melkkraal en Blomfontein kan je slechts bereiken na urenlange voet- of fietstochten door mul zand en soms zie je een eenzaam voertuig zich een weg banen over onzichtbare, kronkelende en eindeloze wegen. Ondanks de enorme afstanden, de weidsheid van het landschap en de wirwar van bijna identieke wegen, kennen de bewoners het gebied op hun duimpje.

Buiten wat veeteelt met schapen en geiten is de productie van rooibosthee voor deze mensen de enige manier om een fatsoenlijk inkomen te verwerven. Rooibosthee is hier al van oudsher het favoriete drankje. De rooibosthee kwam trouwens meteen in aanmerking voor het project, omdat het een thee is van hoge kwaliteit en omdat de teelt al biologisch gebeurde. De bewoners zijn zich namelijk erg bewust van de kwetsbaarheid van de bodem, die zandiger is en snel uitloogt. Bovendien hebben deze boeren geen geld voor de aankoop van pesticiden en chemische middelen. Toen EMG het idee van een coöperatieve bij hen aanklopte, waren ze snel enthousiast. Ze gingen op bezoek bij coöperatieven in andere regio's en kregen een opleiding, zodat ze het grootste deel van het werk ondertussen zelf doen.

De Heiveld Coöperatie telt ruim twintig kleine producenten, allemaal kleurlingen met een eigen stukje land of met een toelating om een stuk land te bewerken. Sommigen verbouwen maar een twintigtal rooibosstruiken. Vooral jongere mensen telen vaak op minder dan één hectare. Andere boeren verbouwen grotere

Zuid-Afrikaans

oppervlakten, die kunnen oplopen tot 16 hectare. Het totale areaal van de coöperatieve bedraagt 60 hectare met een gemiddelde van drie hectare per producent. Intensieve bebouwing is niet mogelijk omdat de grond erg droog en zanderig is. Bovendien speelt het klimaat een grote rol. Regen en wind bepalen in grote mate de opbrengst van de oogst. Vorig jaar produceerde de coöperatieve 18 ton thee, dit jaar mikt men op een opbrengst van 21 ton.

Zo kon Heiveld als één van de eersten met biologisch gecertificeerde Rooibosthee op de markt komen. Door de contacten die de coöperatieve had met diverse fairtrade-organisaties kende hun aanpak groot succes. In de voorbije twee jaar konden ze dankzij de fairtradepremie een eigen droogvloer aanleggen. Ze kochten ook twee tractoren en een aanhangwagen, die afwisselend door de boeren worden gebruikt bij het ploegen, oogsten of bij het vervoer van thee over de slechte wegen.

Bovendien is de Heiveld Coöperatieve er ondertussen in geslaagd om op eigen houtje het Duitse biolabel Naturland te bekomen, waardoor ze niet langer afhankelijk zijn van Coetzee and Coetzee. Nu leveren ze zelf aan Duitse, Nederlandse en Franse fairtrade-organisaties en hebben

ze meer beslissingvrijheid en bewegingsruimte. Dankzij het succesverhaal van de Heiveld Coöperatieve zijn de kleine rooibostelers van Suid Bokkeveld er in geslaagd zich als groep te laten gelden op de Zuid-Afrikaanse rooibosmarkt en met bio als troef hebben ze zich een plaatsje weten te verwerven onder de brandende Afrikaanse zon.

Bron: *Organic and like minded movements in Africa*, Nicholas Parrott en Bo Van Elzakker, IFOAM-publicatie, 2003

Organic Agriculture Association of South Africa, OAASA, oaasa@ananzi.co.za
Bio-Dynamic Agricultural Association of Southern Africa, BDAASA, pietgernaat@hotmail.com

Zuid-Afrika: het land

Vanwege gebrek aan cijfermateriaal is het niet makkelijk om zicht te krijgen op de biologische landbouw op het Afrikaanse continent. Toch mag je stellen dat er in zowat de helft van alle Afrikaanse landen aan gecertificeerd biologische landbouw wordt gedaan. Daarbij gaat het om 71.000 boerderijen, die goed zijn voor een oppervlakte van meer dan 320.000 hectare. De helft daarvan vind je in Uganda, Tanzania en Zuid-Afrika. Uiteraard vormt de gecertificeerde biolandbouw op het Afrikaanse continent slechts het topje van de ijsberg, omdat er op brede schaal ongecertificeerd en agro-ecologisch wordt verbouwd.

In Zuid-Afrika wordt door 250 boerderijen op een oppervlakte van 45.000 hectare aan gecertificeerd biologische landbouw gedaan. De bio-boeren telen er groenten, citrusvruchten, mango's, avocado's, druiven, kruiden, specerijen, olijfolie, wijn en natuurlijk rooibosthee. De Zuid-Afrikaanse bio-organisatie OAASA schat dat er ook een honderdtal niet-gecertificeerde biologische landbouwers zijn, die ongeveer 1000 hectare grond bewerken en hun producten verkopen op dorps- en boerenmarkten. Zuid-Afrika is samen met Egypte een van de weinige Afrikaanse landen met een binnenlandse biomarkt, al blijft die onderontwikkeld en bestaan er nauwelijks premies voor biologische producten. Het merendeel van die productie gaat ook hier naar Europa. Tegelijkertijd importeert Zuid-Afrika zelf ook biologische producten uit Egypte, Europa, Amerika en Nieuw-Zeeland. De Zuid-Afrikaanse regering werkt trouwens aan een eigen certificatiesysteem en baseert zich daarbij vooral op de IFOAM-standaards en op Europese normen, gezien het belang van Europa als exportmarkt. Op dit ogenblik zijn in Zuid-Afrika acht certificerende organisaties actief, waaronder twee lokale. De Biodynamic and Organic Certification Authority (BDOCA) heeft succesvol bijgedragen tot de ontwikkeling van de Zuid-Afrikaanse biomarkt, terwijl Africa's Farms Certified Organic (Afrisco) zich vooral richt op groeps-certificatie voor kleine boeren. Ook Ecocert, SGS en SKAL hebben kantoren in Zuid-Afrika. Tenslotte zijn er heel wat Zuid-Afrikaanse ngo's die biolandbouw in hun sociale projecten integreren. De Heiveld Coöperatieve is daar een voorbeeld van, maar er lopen nog heel wat andere pilootprojecten en initiatieven. Ook in andere Afrikaanse landen zoals Ghana, Kenia, Senegal, Uganda en Zimbabwe zetten 'groene' ngo's leefmilieu, voedselzekerheid en biolandbouw steeds vaker op de agenda en werken ze innoverende projecten uit.

In de tijd voor de stichting van de Coöperatieve had de Rooibos Marketing Board een monopolie op de handel in rooibosthee. De prijs voor een kilo thee lag laag en bedroeg slechts zes rand. Bovendien golden er quota zodat de boeren niet hun hele opbrengst konden verhandelen. Sinds het doorbreken van dit monopolie en de oprichting van de coöperatieve staan de producenten sterker in hun schoenen en krijgen ze het dubbele van de vroegere prijs. Het verkrijgen van een biolabel liep aanvankelijk minder vlot, omdat het onbetaalbaar was. Coetzee and Coetzee, een tussenhandelaar, was erg geïnteresseerd in de biologische rooibosthee en wilde de kosten voor het Ecocertlabel op zich nemen. In ruil kreeg hij een exclusiviteitscontract voor alle Rooibosthee van Heiveld.